בטחון תזונתי

בחינת שרשראות האספקה של מוצרי מזון נבחרים על רקע משבר הקורונה

ספטמבר 2020

משרד הכלכלה והתעשייה
אסטרטגיה ותכנון מדיניות

מגמות גלובאליות – סחורות

אין מחסור בהיצע העולמי ובהליך הייצור, אך מדיניות פרוטקציוניזם עלולה ליצור פגיעה

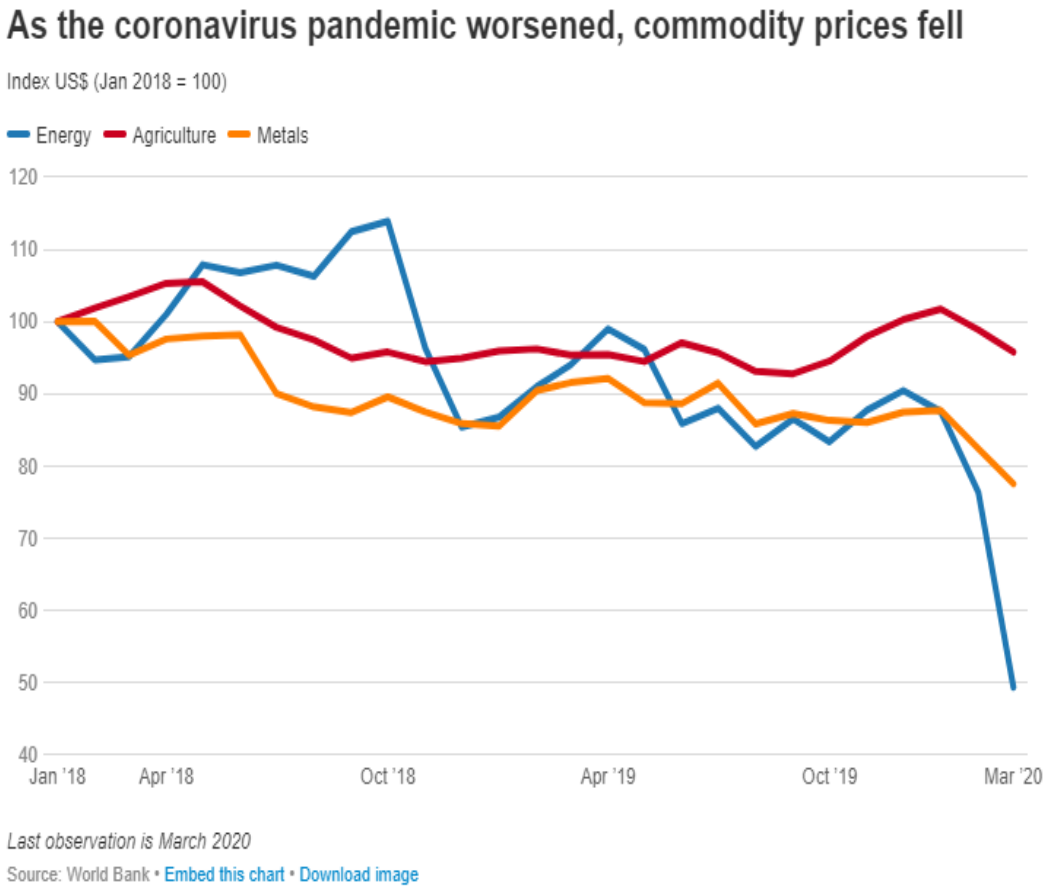

- במרבית שווקי המזון **אין פגיעה בייצור** אך חששות לפגיעה בביטחון תזונתי גרמו להכרזות של מדינות שונות על **מגבלות סחר** ועל **רכישות עודפות** להגדלת מלאים.
- למרות שאין בעיה במלאי העולמי ובייצור, תיתכן פגיעה עקב הפרעות בסחר, בחומרי הגלם ובזמינות עובדים.
- חשש מעליה **במחירי התובלה** שישפיעו על מחירי הסחורות.
- הגל הראשון כאינדיקציה להתמודדות

מקור: הבנק העולמי- https://www.worldbank.org/en/news/feature/2020/04/23/coronavirus-shakes-commodity-markets

משרד הכלכלה והתעשייה
אסטרטגיה ותכנון מדיניות

צעדים להתמודדות עם תמורות בשרשרת הערך הגלובאלית (גל ראשון)

התכנסות

במטרה להבטיח בטחון תזונתי, מדינות יצרניות קובעות מכסות ייצוא של דגנים:

רוסיה- חיטה, תירס, שעורה, שיפון

אוקראינה- כוסמת וקמח

וויטנאם- אורז

היערכות להגדלת מלאים

מדינות שונות ובראשן סין מיישמות מדיניות של רכישות מאסיביות של מוצרי מזון (יבולים, סויה, תירס, סוכר, שמן סויה וכותנה)

הגדלת יכולת ייצור מקומי

בכדי להפחית את התלות בייבוא ניתן לחזק את יכולת הייצור של המשק המקומי

מקור: משרד המודיעין "סין ממנפת את משבר הקורונה בעולם להרחבת מלאי האנרגיה והמזון" 26.4.2020

משרד הכלכלה והתעשייה
אסטרטגיה ותכנון מדיניות

כלי משרד הכלכלה והתעשייה

קשר עם השטח

שולחנות עגולים עם התעשייה, שיחות שוטפות עם רשתות השיווק הגדולות והתעשייה, סקר ליבואנים על חסמי יבוא, שאלונים, קשר עם הנמלים, קשר עם חברות השילוח, דיווחי הנספחים הכלכליים אודות מגבלות ייצוא ממדינות ועוד.

זיהוי בעיות וגיבוש פתרונות

זיהוי הבעיות כפי שעלו מהשטח וגיבוש פתרונות בינמשרדיים (מכסות אבקת חלב, אריזות לקמח, מצות, שחרור בנמל של ביצים, הנגשת מידע, רגולציה).

משק לשעת חירום

פעילות מינהל חירום במשרד הכלכלה והתעשייה

מעקב אחר רמת המחירים

הקמת מערכת חכמה למעקב אחר רמת המחירים של מוצרים שהוגדרו כחיוניים

כלי המשרד - משק לשעת חירום

- המדיניות להחזקת מלאי המזון לשעת חירום נקבעת על-ידי רח"ל במסגרת "תרחיש הייחוס המשקי לעורף" כאשר המשרדים האחראים ליישום המדיניות בפועל ולניהול המלאים הנם משרד החקלאות ומשרד הכלכלה והתעשייה.

- במלאי החירום המוחזק על ידי משרד הכלכלה והתעשייה קיימים שישה מוצרי מזון, המספיקים לתקופה שנקבעה ב"תרחיש הייחוס" והם: **מזון לתינוקות, שמרים יבשים, קמח, שמן, סוכר ואורז.**

- המוצרים הנמצאים במלאי מחודשים בהתאם לתקן הישראלי לאותו מוצר והמלאי מנוהל כמלאי פתוח, כלומר יש ריענון שוטף שלו על-פי תנועת המלאי במחסן, המוצרים עצמם מוחזקים במחסנים על ידי זכיינים הנבחרים במכרזים פומביים.

- המידע בנושא מלאי המזון לשע"ח ,בחלקו הרב , הינו מסווג ולא ניתן לפרט מעבר לאמור לעיל.

משרד הכלכלה והתעשייה
אסטרטגיה ותכנון מדיניות

הקמת מערכת חכמה למעקב אחר רמת המחירים

תאריך בסיס
01/02/2020 29/02/2020
תאריך השוואה
01/04/2020 30/04/2020
סל
טואלטיקה ותינוקות
מזון וניקיון
קטגוריה
הכל
מוצר
הכל
ברקוד
הכל
רשת
הכל

ממוצע תאריך בסיס	ממוצע תאריך השוואה	שינוי בתקופה	שינוי בתקופה %
1,925	1,895	-30	-2%

עלות הסל לאורך זמן

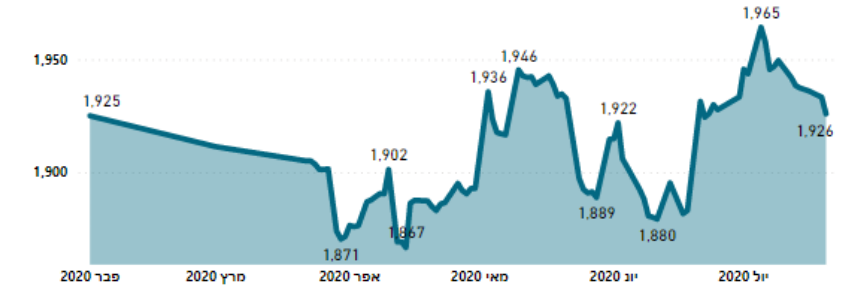

שינוי ברמת קטגוריה

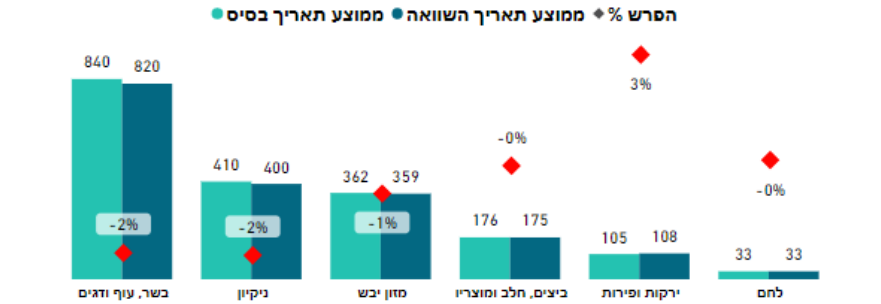

עלות ממוצעת לפי רשת

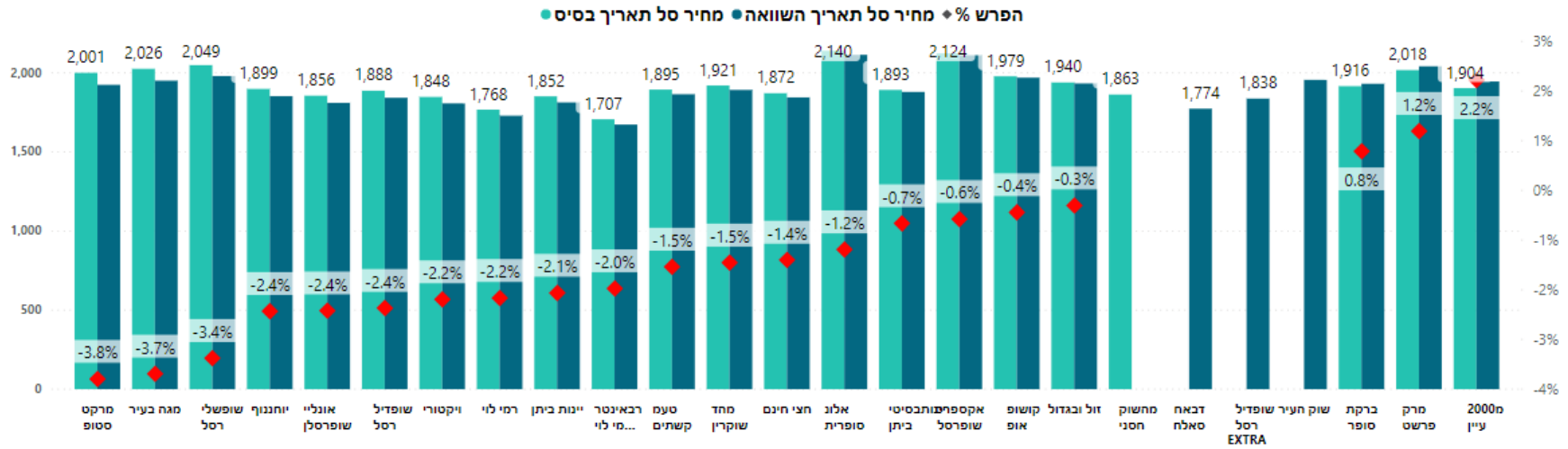

משרד הכלכלה והתעשייה
אסטרטגיה ותכנון מדיניות

בחינה מקרו כלכלית של שרשראות האספקה - רקע ומטרה

בעקבות משבר הקורונה התחדד הצורך בגיבוש חשיבה אסטרטגית לעניין בטחון תזונתי ורציפות שרשראות אספקה בדגש על מזון. שיבושים באספקה עשויים להתבטא בעליות מחירים חדות ובאיום על המלאים.

- המשבר הנוכחי הציב אתגר משמעותי הבא לידי ביטוי הן בהיבטי הייצור (כ"א, זמינות חומרי גלם, עלויות תשומות וכד'), הן בהיבטי היבוא (מדיניות של הגבלת יצוא מצד מדינות מקור שונות) וכן בהיבטי השילוח (דוגמת עליות מחירי התובלה).
- **המטרה:** פיתוח מנגנונים להבטחת אספקת המזון וחיזוק החוסן של המשק הישראלי באמצעות זיהוי אינדיקציות ראשוניות עוד בטרם התממשות המחסור בפועל ונקיטת צעדים בהתאם.
- הבחינה מתבססת על ניתוח מידת ההסתמכות (ישירה ועקיפה) על יבוא של מוצרי מזון אל מול ייצור מקומי.
- **שותפים:** מינהל תעשיות במשרד הכלכלה והתעשייה, אגף התזונה במשרד הבריאות, אגף מחקר כלכלה ואסטרטגיה במשרד החקלאות, אגף התכנון בצה"ל, משרד המודיעין.
- משרד הכלכלה והתעשייה נמצא בקשר שוטף עם הגורמים בשטח, ביניהם, התעשייה, היבואנים והרשתות הקמעונאיות הגדולות, במטרה לזהות אינדיקציות וקשיים העולים מהשטח.

משרד הכלכלה והתעשייה
אסטרטגיה ותכנון מדיניות

בחינה מקרו כלכלית לזיהוי מוקדם של חוסרים אופציונאליים

גיבוש סל מוצרים חיוניים בהתבסס על הסל הנבחר של משרד הכלכלה והתעשייה ועל רשימת מוצרים מומלצת לצריכה על ידי אגף התזונה במשרד הבריאות

חלוקה לשתי קטגוריות

הערה מתודולוגית: חלק מהמוצרים בבחינה אינם מומלצים תזונתית אך נלקחו לאור העובדה שהם נמצאו פופולאריים בקרב משקי הבית בישראל

מוטי יבוא

בחינת מידת הריכוזיות של מדינות המקור וזיהוי מוצרים התלויים במספר מצומצם של מדינות מקור

בחינת מידת הבטחון של מדינות המקור באמצעות משרד המודיעין

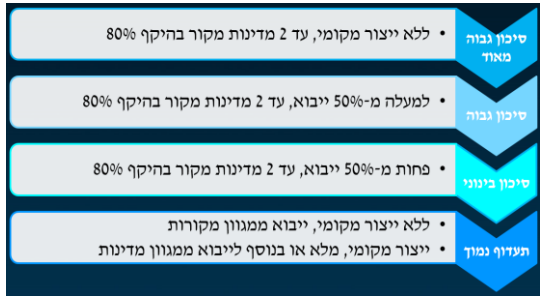

ייצור מקומי

זיהוי חומרי הגלם המיובאים הנדרשים לצורך הייצור המקומי

זיהוי חומרי גלם התלויים במספר מצומצם של מדינות מקור

משרד הכלכלה והתעשייה
אסטרטגיה ותכנון מדיניות

רשימת המוצרים

הרשימה הראשונית כללה 117 פריטים מקטגוריות שונות – חלב ומוצריו, בשר, עוף ודגים, דגנים, קטניות, פירות וירקות, מזון יבש. הרשימה צומצמה ל-57 פריטים בשלב ניתוח העומק.

אורז	חיטה	שיפון	שעורה	כוסמת	דוחן	תירס	שיבולת שועל	שעועית לבנה	חומוס	אפונה	עדשים	פול
סויה	קינואה	שמן זית	קנולה	מלך	פקאן	שקדים	אגוזי אדמה	זרעי פשתן	זרעי חמנית	שומשום	סוכר	תפוחי אדמה
עגבניות	כרוב	כרובית	קולורבי	בצל	שום	כרשה	חסה	עולש	גזר	לפת	סלק אדום לסלט	צנון
צנונית	מלפפונים	ירקות קפואים	ירקות משומרים	ירקות מיובשים	תמרים	תאנים	אבוקדו	גויאבה	מנגו	תפוז	קלמנטינה	אשכולית
לימון	ענבים	מלון	אבטיח	תפוח	אגס	משמש	דובדבנים	אפרסקים	שזיפים	פירות מיובשים	בננה	עופות בית
הודו	בקר	כבשים ועיזים	דגים טריים	דגים קפואים	דגים מצוננים	חמאה	מספוא	ביצים טריות בקליפתן	דבש טבעי	פסטה	שמרים ללחם ולחמניות	חלב
קוטג'	יוגורט	מעדנים	גבינה צהובה קשה	גבינה לבנה	שמנת מתוקה	פלפל אדום	כרוב לבן	תפוחי עץ גרני סמית	לחם כהה אחיד	פיתות	לחמניות	לחם מיוחד
עוף טרי	חזה עוף	בשר בקר טרי	בשר בקר טחון טרי/מופשר	פסטרמה	דג אמנון טרי	טונה בקופסא	דגני בוקר	מלח	קמח	סלט חומוס	רסק עגבניות	שימורי תירס
שמן קנולה	משקה קל תוסס	קטשופ	חטיפים מלוחים באריזה	יין אדום יבש או חצי יבש	מיץ, נקטר או משקה פירות	ממרח שוקולד	עוגיות לא ממולאות	שוקולד מריר	תחליפי חלב לתינוקות	קפה שחור	קפה נמס	תה

היקף החשיפה לייבוא

מקורה של 20% בלבד מהתצרוכת בקטגוריית המזון הנה מייבוא

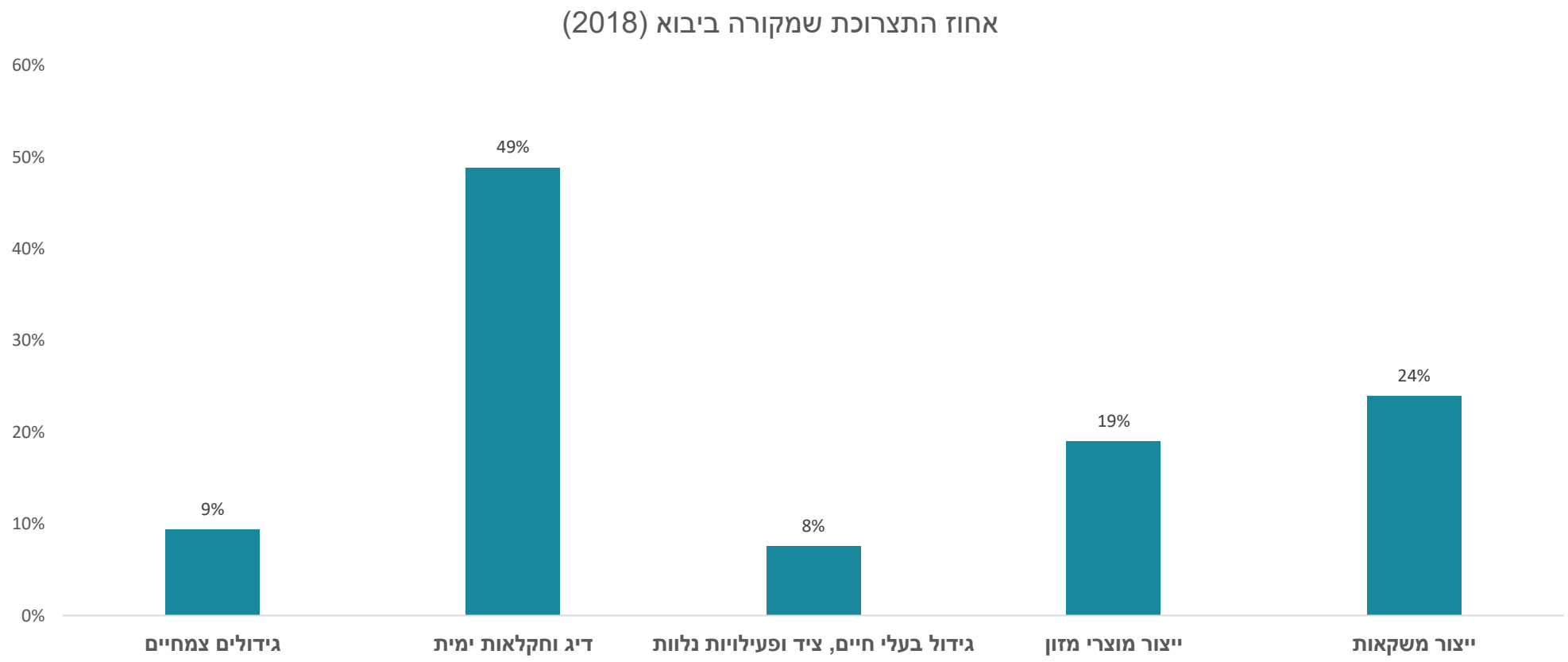

מקור: עיבודי אגף אסטרטגיה ותכנון מדיניות, משרד הכלכלה ללוח 2 הוצאה לצריכה פרטית של משקי בית בשוק המקומי לפי ענף כלכלי ומקור אספקה, למ"ס

חשיפה ליבוא - קטגוריות מזון נבחרות

משרד הכלכלה והתעשייה
אסטרטגיה ותכנון מדיניות

ביצוע מיפוי לשתי קבוצות:

1. תעשיה **יצרנית מקומית** שרובה המוחלט מושתת על יצור מקומי
2. תעשיות **מוטות יבוא -** תעשיות החשופות ליבוא בשיעור גבוה דוגמת מזון לבע"ח, פסטה, קמח ואורז

בחינת חשיפת חומרי הגלם תעשה בשלב השלישי של העבודה.

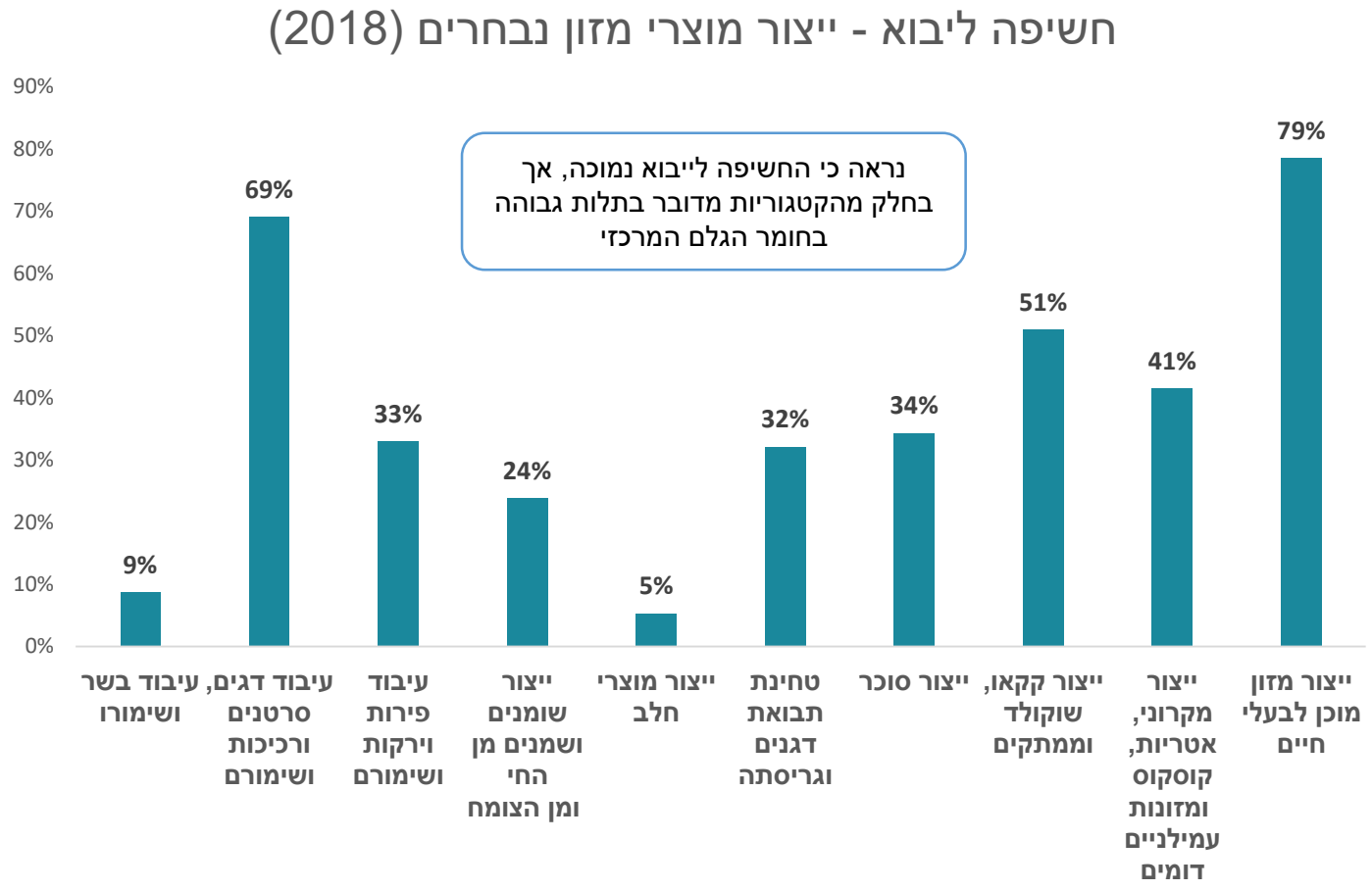

מקור: עיבודי אגף אסטרטגיה ותכנון מדיניות, משרד הכלכלה ללוח 2 הוצאה לצריכה פרטית של משקי בית בשוק המקומי לפי ענף כלכלי ומקור אספקה, למ"ס

משרד הכלכלה והתעשייה
אסטרטגיה ותכנון מדיניות

היקף החשיפה ליבוא - עולמות החקלאות

יכולת יצור עצמית במרבית הקטגוריות - ירקות וחלק מהפירות, עופות וביצים.
קטגוריית הבשר מוטת ייבוא

נראה כי החשיפה לייבוא נמוכה עקב הייבוא של עגלים חיים

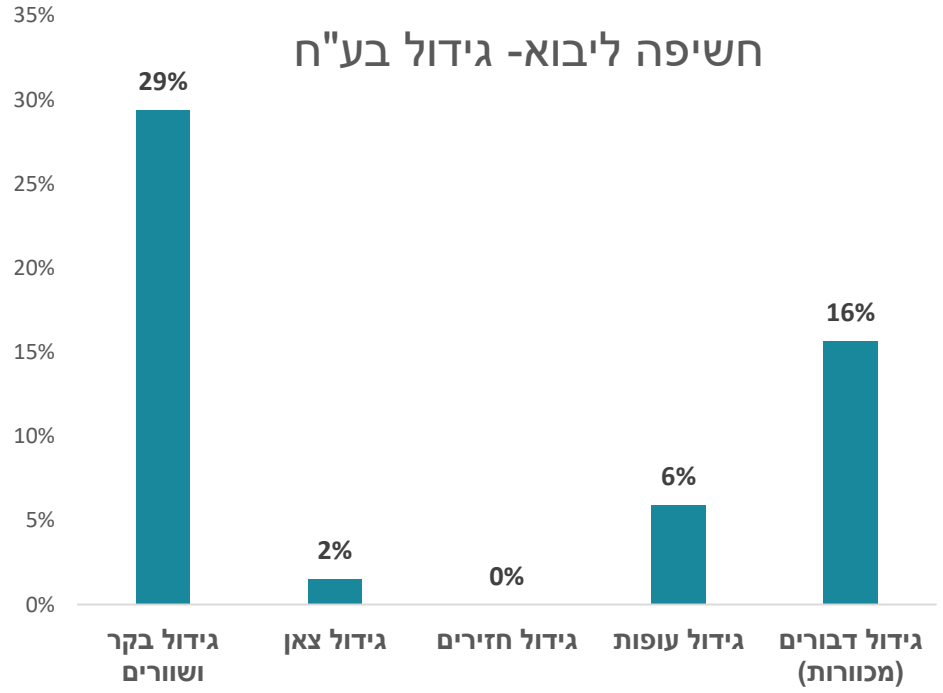

נראה כי החשיפה לייבוא גבוהה, אך מדובר בעיקר בגידולים שאינם נחשבים מרכזיים

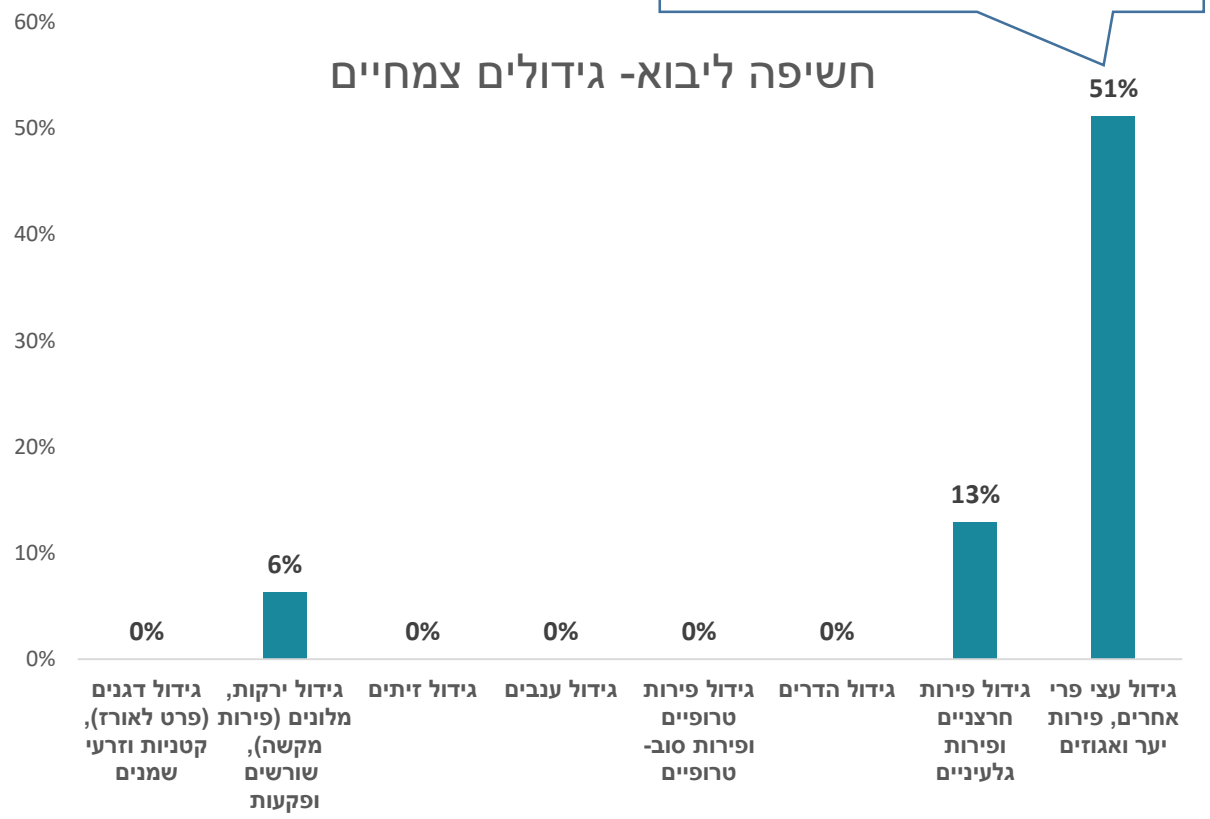

מקור: עיבודי אגף אסטרטגיה ותכנון מדיניות, משרד הכלכלה ללוח 2 הוצאה לצריכה פרטית של משקי בית בשוק המקומי לפי ענף כלכלי ומקור אספקה, למ"ס

כיווני פעולה כלליים להבטחת רציפות המזון

וקטורים מרכזיים לטובת חיזוק החוסן של המשק בהיבטי מזון:

חיזוק יכולת הייצור הקיימת

למשק הישראלי יכולת גידול וייצור המספקים חלק משמעותי בצריכה הפרטית:

- מגוון של פירות וירקות (עגבניות, לימונים, פלפלים, מלפפונים ועוד)
- תעשיית ירקות ופירות מעובדים וקפואים (שימורים, ירקות קפואים, רטבים, רסקים ורכזים)
- גידולי עופות
- ביצים
- תעשיית החלב וייצור מוצרי חלב
- מוצרי מאפה טריים וארוזים

פתיחות לייבוא

ישנם תחומים בהם אין היתכנות להגברת ייצור/גידול:

- פירות וירקות שלא מותאמים לגדול בתנאים בארץ
- גידולים הדורשים שטחים נרחבים דוגמת חיטה ואורז.
- קטגוריות בהן הייצור המקומי אינו מכסה את הביקוש בשוק
- קטגוריות שאין למשק הישראלי יתרון יחסי בייצורן ועל כן הן מוטות יבוא דוגמת פסטה

בתחומים אלה האסטרטגיה הנדרשת הנה הגדלת מלאים/מציאת מדינות מקור תחליפיות או מוצר תחליפי

משרד הכלכלה והתעשייה
אסטרטגיה ותכנון מדיניות

כיווני פעולה אופרטיביים להבטחת אספקת מזון במוצרים שנמצאו בסיכון

1. חיזוק כושר הייצור המקומי בתעשיות קיימות/גידולים קיימים
2. איתור קטגוריות מוצר בעלי היתכנות לפיתוח יכולות ייצור מקומי
3. הגדלת מלאים של מוצרים מוגמרים (שוק פרטי או בתמיכת הממשלה)
4. הגדלת מלאים של חומרי גלם (שוק פרטי או בתמיכת הממשלה)
5. זיהוי חלופות - ברמת מוצרים תחליפיים מבחינה תזונתית (באמצעות אגף התזונה במשרד הבריאות) או שווקי יבוא פוטנציאלים

משרד הכלכלה והתעשייה
אסטרטגיה ותכנון מדיניות

כיווני פעולה אופרטיביים להגדלת החוסן הלאומי

צעדי מדיניות אפשריים:

1. **חדשנות וטכנולוגיה -** השקעה בחקלאות חכמה בשילוב תעשיה מתקדמת לטובת ייצור חומרי גלם
2. **הון אנושי -** הכשרות, הסבת כ"א מקומי, עידוד צעירים לקיים חקלאות תיירותית
3. **ניהול עודפי מזון -** הסטה מענפים מושבתים כגון מלונות, אולמות אירועים, הזנה לחברות, מסעדות ובתי ספר לצריכה פרטית
4. רענון רשימת מוצרי החירום
5. **הקלות רגולטוריות -** יבוא מזון רגיש, גמישות בדרישות דוגמת אריזות ותיוג
6. שיתוף פעולה עם בעלי עניין מהמגזר הפרטי בכדי לזהות צווארי בקבוק וחיזוק הקשר עם השטח
7. צעדים הסברתיים לציבור